

Сібільова О.В.

голова Комітету підвищення кваліфікації адвокатів Національної асоціації адвокатів України, координатор програми Ради Європи HELP від НААУ, адвокат, аспірант кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Діяльність адвокатів є однією з основ практики дотримання принципу верховенства права та забезпечення ефективного захисту прав людини. Дана діяльність неможлива без належних гарантій незалежності. Вчора і сьогодні наскрізною темою було обговорення незалежності і свободи адвоката при здійсненні ним своєї діяльності.

Для забезпечення незалежного та ефективного функціонування юридичної професії адвокати повинні володіти достатньою компетенцією і повноваженнями з питань юридичної професії, щоб мати можливість захистити і зміцнити її. Такі повноваження, зокрема, можуть бути пов'язані з допуском до професії, атестацією та підвищенням кваліфікації адвокатів.

Реалізація принципу незалежності професійної діяльності адвокатів безпосередньо пов'язана з природою інституту адвокатури в правовій державі: з одного боку, адвокат – це необхідний елемент системи правосуддя, а з іншого, професійний і кваліфікований консультант і захисник прав громадян. Цю подвійну функцію адвокат може виконувати тільки в тому випадку, якщо він має достатню кількість досвіду, знань, навичок, має належну компетенцію і рівень кваліфікації.

Підготовка адвокатів, їх помічників та осіб, які бажають стати адвокатом має ряд особливостей. По-перше, це право адвоката. По-друге, це його обов'язок. Крім того, крім законодавчо встановлених обов'язків підтримувати свою професійну кваліфікацію, основною особливістю підвищення кваліфікації адвокатів є сама особистість адвоката. Адвокати – це доросла високопрофесійна аудиторія, що має досвід практичної діяльності, що займає високий соціальний статус, яку потрібно зацікавити і дати якісне нове знання, підходи вирішення тих чи інших завдань.

На сьогоднішній день, навіть незважаючи на карантинні обмеження, НААУ пропонує різні формати навчання та підвищення кваліфікації адвокатів: майстер-класи, семінари, тренінги, онлайн вебінари, онлайн курси, практикуми, форуми, круглі столи, обговорення через телемости одночасно з декількома регіонами. При вищих навчальних закладах проводяться спільно з міжнародними партнерами сертифіковані програми. Позначу, що заходи проводяться не тільки в столиці, а й виїзні в регіонах. Якщо раніше проводилися в основному виїзні одноденні лекції, в ході яких

висвітлювалися різні теми з різних галузей права і для великої аудиторії, що нараховує в середньому 300-400 адвокатів, а іноді і 1000-1200, в залежності від регіону, то зараз крім таких лекцій, разом з національними та міжнародними партнерами НААУ для цільової аудиторії проводяться тематичні вузькоспрямовані тренінги, які нараховують 30-50 осіб, що дозволяє більш ефективно опрацювати тему.

Зазначу, що при НААУ діє Експертна рада з питань акредитації та сертифікації стосовно підвищення кваліфікації адвокатів, яка сертифікує осіб, що допускаються до проведення заходів в якості доповідачів, лекторів, тренерів або експертів. Найчастіше тренерами виступають судді як першої та апеляційної інстанції, так і Верховного суду, фахівці з конкретної тематики, навчені тренери, адвокати з багатолітнім досвідом.

Окремо можуть проводитися освітні заходи партнерами НААУ, при цьому Національна асоціація, залишається відповідальною за якість доповідей кожного з доповідачів.

Також свої заходи проводять регіональні Ради адвокатів.

Крім того, як платформа для постійного систематичного навчання адвокатів діє Вища школа адвокатури НААУ, яка проводить щодня освітні заходи. НААУ Було запущено новий електронний кабінет адвоката, який крім наявності всіх сьогоденних даних про адвоката, буде містити і автоматизовано аналізувати також дані про підвищення адвокатом кваліфікації.

Останнім часом для дорослої професійної аудиторії адвокатів відбувається зміна традиційних академічних методик викладання в формі лекцій на сучасні інтерактивні методи навчання з різноманітністю форматів навчання – тренінги, семінари, практикуми,

які передбачають наявність можливості отримати не тільки теоретичний матеріал, а й через міні-лекції, роботу в малих групах, moot-court, колективне рішення практичних ситуативних завдань виробити необхідні навички і компетентності з певної тематики.

Тренінги як найбільш ефективна форма підвищення кваліфікації адвокатів – це особлива сфера навчання дорослих людей, що володіють достатнім запасом загальних і професійних знань, що мають досвід життя і навик професійної діяльності, нерідко вельми значний та успішний. І досвід кожного адвоката може стати безцінним джерелом інформації і досвіду всіх. Тренер не виступає єдиним джерелом знань, джерелом інформації є і самі учасники освітніх заходів.

Відома приказка «вік живи – вік учись» в наш час загальної та глобальної інформатизації, динамічного зміни законодавства наповнюється новим змістом. Тому підвищення кваліфікації – явище необхідне.

Традиційна система освіти та підвищення кваліфікації адвокатів через лекції не є ефективною, вона зорієнтована на розширення і поглиблення

професійних знань, і явно недостатньо уваги приділяє вдосконаленню навичок професійної діяльності. Для формування всього цього в комплексі необхідні і відповідні методи викладання, орієнтовані на одночасний розвиток усіх сторін професійної майстерності адвоката. Саме для формування комплексних підходів в навчанні і формуванні професійної компетентності адвокатів.

Найкращим чином відбувається навчання на очно-заочних дистанційних курсах, ідеї з яких сприйняли з методології проведення навчання HELP: тренінг, онлайн курс, тренінг. Самі курси HELP в 2018 році стали активно просувати і використовувати, з квітня 2018 роки провели 10 курсів з різними групами в регіонах за темами Вступу до Конвенції, Прийнятності заяв до ЄСПЛ і біоетики.

У підготовці тренінгів для адвокатів враховується вимоги до навчання дорослих людей, яке різним чином відрізняється від підготовки дітей і навіть студентів. При розробці курсів і проведенні тренінгів обов'язково враховується такі фактори, як мотивація і задоволеність професією, спеціалізація і вузькі напрямки в кожній сфері діяльності адвокатів. Дорослі багато знають, багато вміють, несуть відповідальність за себе, приймають рішення, більш обдумані і зважені. У той же час, у дорослих вже багато стереотипів і упереджень, вони можуть відкидати нові знання, якщо ті не вкладаються в систему вже існуючих у них переконань і цінностей. Дорослі менш гнучкі в освіті, більш вимогливі до викладача, зокрема, до його або її компетентності, а також мають зовсім іншу мотивацію для навчання. Зокрема, як внутрішню, коли в процесі навчання задовольняється пізнавальна функція, так і зовнішню, коли для особи значимі соціальний престиж, винагорода та інші потреби, одержувані в тому числі за рахунок утворення.

По суті своїй це система постійного (перманентного) освіти.

Кожен тренінг передбачає:

- актуалізацію особистого досвіду учасників;
- аналіз і осмислення такого досвіду;
- обдумування отриманих нових знань, їх теоретичне узагальнення, виведення схем, закономірностей, графіків і всього, що дозволяє наочно аналізувати отриману інформацію;
- експериментальну перевірку нових знань і самостійне застосування їх на практиці.

В ході тренінгу широко використовуються інтерактивні методи, в кожному з яких очолюють два елементи – активність і співпрацю. Людина запам'ятовує краще в процесі своєї професійної діяльності. Тому в ході тренінгів створюється максимально наближена до реальної ситуація, яку учасники повинні вирішити.

Будь-яке навчальне завдання має навчати вмінню думати і творити, знаходити варіанти вирішення ситуації.

Завдання тренера прив'язати власний практичний досвід учасників до запропонованої теми; створити ситуацію, при якій група почне взаємодіяти і обмінюватися враженнями, створювати варіанти вирішення; аналізувати запропоновані або самому пропонувати відповідні концепції, напрямки, алгоритми вирішення проблеми, створити умови для практичного «освоєння» концепцій в ситуаціях, які імітують «реальну життєву», надати висновки і конструктивний зворотний зв'язок учасникам. Завдання тренера – посягти розумне сумнів у учасників і стимулювати їх до навчання і пошуку відповідей.

Тренінг як форма підготовки не має на меті в передачі максимуму знань і інформації – характерною їх особливістю є спрямованість на розвиток практичних навичок.

Люди навчаються краще, коли можуть контролювати тему, рівень, процес і темп отримання знань, менш відірване від попереднього досвіду і щоденної практики, – інтерактивні методи тренінгів, а також дистанційне навчання по завершенню їх дозволяють наблизити процес навчання до конкретного досвіду групи.

Згодом вільно чи мимоволі формується свідомість професійної впевненості, а часом, і непогрішності, значущості та правоти. Неминучі прояви професійної деформації свідомості, зокрема, зниження здатності критично оцінювати свої знання, професійні дії.

У новій освітньої стратегії розвитку змінюються і рольові позиції викладача і учнів. Викладач при проведенні занять свідомо відмовляється від ролі «ментора», що володіє «істиною в останній інстанції». Він відмовляється від традиційної інформативно контролюючої функції в навчальній взаємодії. Його роль тепер полягає в організації навчальної діяльності індивідуально кожного слухача і стимулюванні пізнавального інтересу і прагнення учнів.

По-перше, навчання на таких заняттях відбувається в процесі співпраці всіх його учасників. Йдеться про співпрацю учнів і з викладачем, і один з одним. Учасники взаємодіють, працюючи в команді або самостійно виконуючи творчі завдання, а викладач, перетворюючись в тренера, працює також як один з учасників процесу рішення навчальної завдання.

Це дуже важливо при організації занять в системі підвищення кваліфікації. Всі учасники навчального взаємодії зберігають звичну професійне середовище, і навчання проходить в манері дружнього обговорення справ (навчання у співпраці). Як показує досвід проведення занять, така їх форма свідомо результативніше, ніж звична лекційна манера (монолог і індивідуальне сприйняття). Співпраця передбачає взаємну повагу, довіру, передбачуваність, прозорість та зрозумілість правил і процедур, можливість постановки будь-яких питань в процесі інтерактивного спілкування і взаємодії. Учасники занять, заздалегідь поінформовані про цілі, плановані результати, плани занять, формах власної участі, про очікування

викладача-тренера і своїх колег, відчувають себе повноцінними учасниками процесу. Вони можуть контролювати хід подій разом з тренером.

Викладач-тренер допомагає іншим учасникам як організатор. Він зберігає своє становище «джерела інформації», необхідної для досягнення мети, але перестає бути для слухачів її «єдиним джерелом» (як це буває на звичайних лекціях). Він передає учасникам наявну у нього інформацію тільки тоді, коли вона дійсно потрібна їм, і вони її запитують для вирішення завдання. При цьому їм пропонуються і інші джерела інформації (нормативні акти, судова практика, коментарі і т.п.), якими вони можуть користуватися і самостійно відшукувати потрібну інформацію. Викладач-тренер стає коментатором дій інших учасників, своєчасно направляючи зусилля учасників, звертаючи їхню увагу на можливі наслідки обраного ними рішення, вказуючи їм на правильні і помилкові дії.

Викладач не може знати заздалегідь, які рішення запропонують учасники, і змушений реагувати на них в режимі «тут і зараз», що змінює його роль в занятті, наближає його до інших учасників. Але знайдене рішення «належить» самим учасникам, вони його знайшли, обґрунтували і готові відстоювати перед викладачем та іншими учасниками. Такий пошук і обґрунтування істотно розширюють професійний кругозір учасників, і, найголовніше, дають їм досвід самонавчання, саморозвитку.

Підвищення кваліфікації відбувається за рахунок спільного пошуку і використання сукупного досвіду всіх учасників; за рахунок об'єднання їх інтелектуальних і вольових зусиль; за рахунок обміну досвідом як професійної, так і навчальної діяльності. По-третє, при проведенні інтерактивного заняття навчальне значення набуває зворотний зв'язок. Замість традиційної оцінки за принципом «правильно-неправильно», тут відбувається детальний розбір не так результату, скільки самої діяльності, що призвела до такого результату. Особливим методом навчання стає коментування, коли самому учаснику пропонується проаналізувати і оцінити, що йому вдалося зробити, а що ні. Потім його роботу коментують інші учасники по тій же схемі, вказуючи успіхи, і називаючи 1-2 помилки або невдалі дії.

У різних заняттях можливе різне поєднання традиційних та інтерактивних методів. Це дозволяє викладачеві-тренеру вибирати найбільш ефективний метод навчання в залежності від теми і змісту заняття, а також в залежності від індивідуальних особливостей аудиторії. Окремі професійні навички адвоката можуть бути відпрацьовані в ході тренінгів на прикладі реальних справ. «Навчальні» справи дозволяють успішно розвинути ряд базових професійних навичок.

Належна професійна підготовка майбутніх адвокатів, самих адвокатів та їх помічників є необхідним елементом компетентного судочинства, належного представництва інтересів клієнтів, умовою якісного захисту прав

людини, а також визначальною умовою повагою суспільства і державних органів до статусу адвоката. Таким чином, освіта адвокатів може бути не тільки практичним і вигідним, але і цікавим і захоплюючим. Переходячи на якісні зміни форматів навчання НААУ враховує, що значення має ефективність навчання, не сам факт проведення освітнього заходу, а той слід, який воно залишає в кожному з його учасників.

Але нам є куди прагнути, з кожною справою вчимося кожен день.

Бусакевич А.В.

*асистент кафедри конституційного, міжнародного та приватного права
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Адвокатура як самостійний, незалежний інститут, завжди була одним з найважливіших показників розвитку суспільства, тобто фактором не тільки юридичним, але і соціальним, політичним, культурним. У 90-і роки ХХ століття в Україні відбулися серйозні зміни, що торкнулися, в тому числі, і адвокатуру. Вступ України до Ради Європи в 1995 році, прийняття Конституції України в 1996 закріпили положення, що людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю, які є невідчужуваними і належать їй від народження. Проголосивши дані положення, держава взяла на себе обов'язок їх забезпечити, а адвокатура покликана допомогти їй в цій нелегкій справі.

З цього почався тривалий процес реформування правової системи України, зокрема інституту адвокатури. Прийняття у 2012 році Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зробило адвокатську спільноту більш згуртованим співтовариством, об'єднаним не тільки професійними рамками, а й загальними цілями і моральними засадами. Значно розширилися можливості для адвоката і зроблений серйозний крок у напрямку реалізації конституційних принципів на практиці. 27 червня 2014 року Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом остаточно обравши шлях до європейської демократії та принципів правового регулювання.

Однак, і сьогодні інститут адвокатури стоїть перед потребою визнання нових векторів подальшого розвитку, що зумовлено загостренням політичної ситуації в країні, погіршенням соціально-економічних показників та рядом зовнішніх загроз, що в свою чергу, висвітлює цілий ряд проблем інституту